

ÖJAMÅLA SÅGKVARN

Öjamåla sågkvarn omkring 1900. Julius Mattsson längst t v.

År 1800 ansökte Öjamålas åboar om tillstånd för sågning vid sin redan byggda sågkvarn.

Härnäs by, som ligger på andra sidan om ån, protesterade mot att anlägga sågkvarn i Öjamåla. Man framförde sin *ostridiga Rätt till halfva strömdraget och om qvarn-byggnaden tillåtes så försvinner med ens all värkan om öppen och fri Kungsådra i Mörrums ström ..... ty närmast vårt land är ingen ström utan ett stillastående vatten som ofta aldeles uttorkar* Även Åkarps och Hundsjömålas skattlagda sågkvarnar opponerade sig, dessa köpte nämligen timmer från Öjamåla.

Twisten drogs inför domstol år 1800.

Rätten biföll Öjamålas ansökan om inrättande av sågverk. Vid sågverket tilläts sågning av sexton tolfter sågkubbar.

Dessutom fick man såga kringliggande grannars timmer och *kjöpetimmer* från Småland.

Rätten ålade också Öjamåla att inrätta av spånkista nedanför sågverket *så att sågspån och så kallade skullkars fart nedåt strömmen må förekommas.*

Kungsådran och flottrännen från omkring 1750 skulle vara upprensad och alltid farbar.

Kungl. Maj:t och kronans tillförordnade ombud förklarade att ifrågavarande sågverk icke på något sätt skadar Krono-laxfisket.

Härnäs åboar fick avslag på sin inlaga ... *at naturen danat åens lopp djupare och starkare vid Öjamåla land är ett skäl som icke tyckes böra förtjäna något afseende.*

Rätten avtog också Åkarps och Hundsjömålas protester.

I Juni 1805 instämde landsfiskalen ägarna till Öjamåla och Knaggalids sågkvarnar för att de på sina oskattlagda sågverk utfört sågning både till avsalu och åt grannarna emot betalning. Konfiskering av virket som fanns vid kvarnen hade verkställts den 17 maj.

Kvarnägarna medgav att de sågat, dock mest av egen skog och att de någon gång biträtt deras grannar i orten med sågning. De påstod också att större delen av virkeslagret tillhörde dels handelsman Lindqvist i Karlshamn och dels skogsboar längre upp i socknen. De hade låtit flotta dit virket, inte för att sågas här, utan vid lägligt tillfälle forsla virket längre neråt strömmen till de där varande skattlagda sågkvarnarna.

Något ansvar borde inte åläggas dem, deras sågkvarnar var besiktigade och tillstyrkta till skattläggning redan år 1800 men vilade ännu på landshövdingens bifall och remiss.

Sågverksägarna fälldes för obehörig och lagstridig handling. Domen fastställdes och de dömdes till 16 riksdaler och 32 skilling treskiftesböter (konungen, häradet och målsägande).

Konfiskeringen av sågvirket upphävdes inte eftersom det inte blivit klarlagt om virket tillhörde sågen eller att det endast var tillfälligt upplagt.

Häradsrätten tillstyrkte att Öjamåla skulle få behålla sin sågkvarn.

Skattläggning av sågkvarnen togs upp i **december 1806**. De redan skattlagda sågkvarnarna i Åkarp och Nyebro protesterade ånyo men fick inget gehör.

Öjamåla fick tillåtelse att försåga mot den årliga skatt eller ränta till Kongl Maj:t och Kronan som framledes kan bli behörigen bestämd.

Sågkvarnen skulle få såga 16 tolfter för egen del och 12 för närliggande byar, tillsammans 28 tolfter. En tolt är 12 st.

Sågverket bestod av ram med sågklinga som drogs upp och ned av ett vattenhjul. Såghus och inredning var tillverkade av trä, grovt och kraftigt tilltagna. Endast vevaxeln och sågramen var av järn, den senare utgjorde även axeltapp för vattenhjulsaxeln som var av trä.

1892 revs Öjamåla bysåg och istället uppfördes ett modernare ramsåg med kantklinga. För att bättre utnyttja vattenkraften byggdes större vattenhjul.

1902 moderniserades sågen med ramsåg, kantverk och hyvel.

Sågverket var igång till omkring 1915. Då hade Hemsjö Kraft börjat bygga sitt andra kraftverk i ån och dämt upp vattnet så att sågen inte fick någon drivkraft.

Dåvarande ägaren, Julius Mattsson, flyttade då verksamheten till sin gård uppe i byn.

Idag återstår endast stengrunden av sågkvarnen.

Den **gamla kvarnvägen** från byn mynnade mittemot sågen. Vägen är markerad med träskylt på andra sidan landsvägen

Sågverket vid gården. Omkring 1930 flyttades såget några hundra meter till sin nuvarande plats.